

Ady és a magyar ifjúság. Sik Sándor előadása az Országos Magyar Széchenyi-Szövetség irodalmi szakosztályának januári ülésén. Az előadás főbb gondolatait a következőkben adjuk :

Ady költészete ma is eleven valóság és lelkeket formáló erő, elsőrendű érdek, hogy ez az eleven valóság a maga igaz értékeivel hasson. De ezen a szemponton túl egy másik nem kevésbé fontos ösztönző mozzanat az Ady költészetének értékelésében mutatkozó végletek egyoldalúsága. Az előadó is hozzá akar járulni, hogy a végletek között a megértés folyamata meginduljon s hogy az imádat és gyűlölet zavarain túl Ady emberi és költői értékelése előbbre jusson. Mert bármennyire tiszteletreméltó is az egyik véglet, ítéleteiből nem Ady költészete egészenek, hanem legtöbbször tendenciózusan kiválasztott szemelvényeknek ismerete szól, míg a másik véglet elriaszt himnikus túlzásával. De éppen Adyval szemben érthető ez az egyoldalúság. Hiszen ha a közönséges emberi lélek is megriasztó mélységeket rejt magában, mennyivel inkább az Ady-féle lírikus zseni komplex lelkivilága, aki százszoros intenzitással éli az életet. Mert Ady azok közül való, akik «ha nem is látják a próféták döbbenetes világosságával, de a zseni ösztönös, víziós sejtelmességével sejtik, borzongják, szenvedik és éreztetik az énnék ezt a titokzatos vulkanizmusát». Akinek nincs elég érzéke ennek az elvont, irracionális költői világnak titokzatos mélységeihez, az szükségszerűen csak egyik oldaláról ismerheti Ady egyéniségét.

De Adyban ez a komplex vonás egyben a legszomorúbb diszharmónia is : tragikus kettősség. Az elrontott énje, aki lett s az a tisztább, mélyebb, igazabb énje, aki lehetett volna s amely után vágyakozott, nagy megbánásokat, fájó melanchóliát, vagy a mindenmindegy lemondó akaratlanságát látatja a lírikus magamegmutatásában. Egyik énje a bizarr, bűnös, nyugtalan, beteges dekadensé, a másik «egy pogány magyar őserőtől duzzadó egyéniség vérforraló és ellenállhatatlanul

vonzó sugarait szórja». *Figyelemreméltó történelmi érdekességet rejt magában az a körülmény, hogy a maga korában lényének ez a beteges, dekadens oldala hatott inkább, míg ma éppen azok közül kerülnek ki nem kevésbé szenvedélyes tisztelői, akik Ady sorsában a magyarság szimbólumát látják s költészetéből a «magyar gyötrelmek, a magyar bünbánatok, a magyar kétségbeesésnek dörömbözését hallják ki»; ellenben mások «a költő sikoltó szavában ma is csak a káromkodást, a Muszáj-Herkules vörös riadóját érzik». Pedig Adyban benne van mind a kettő. Most az ősi tragikumtól, szerencsétlen körülményektől, saját bűneitől összezoncsolt dekadens, aki egyszélyvesztetten menekül a mámor megváltó káprázatába, majd a pogány magyar őserő duzzad benne, amely más időkben és más formában «újjaszületve vízből és Szentlélekből» Pázmány szeges írásait Zrínyi Török Áfiumát, Berzsenyi keserű aggodását, Vörösmarty és Széchenyi vízióit sugallta. De velük szemben Ady legsajátosabb egyénisége és kettősségének tragikumma éppen az, hogy ő egyszerre mind a kettő : dekadens és vad erővel magyar. Lelke e két egymásnak ellenmondó, de egyformán lelelkében gyökerező világ elpihenhetetlen harcának állandó, véres csatateré. «Ezért érzi magát hol félistennek, hol nyomorultnak, hol prófétának, hol hazugnak ; ezért az örökös sírás, örökös átkozódás, a nagy dolgok örökös sejtése, de soha meg nem látása, a nagynak, a tisztának, a szentnek, a végtelenségnek, Istennek örökös szomjazása, de soha el nem érése.» Most a faradt dekadens mellverő alázatával borul le a kibékítő Isten előtt, de holnap a dacos pogány lázadásával káromolja, vagy tagadja, de lelkéből sohasem tudja egészen kivetni.*

Magyarsága is végzetesen kettős gyökerű. Sorsát magyar sorsnak, küldetését magyar küldetésnek érzi ; a föl-földobott kőnek ez a szomorú hőse semmire sem olyan büszke, mint magyar voltára. De talán a következő pillanatban — ugyanebből az érzéstalajból — vad harag, düh, káromlás, meg-

vetés és gyűlölet hangja hördül fel ajkán fajtája ellen, nem elűzte, kitagadta s magyarságát el nem ismerte. Ennek a sértett magyar gőgnek féktelen forradalmisága már ott harsog a fiatal nagyváradi újságíró cikkeiben, hogy azután test és lélek szerint megrokkanva «csúf rontásban», a Bercsényi-lélek Eburafakójával jusson el azokhoz «akikkel nem volt egyéb rokonsága, mint a tagadás közössége». Tragédiának érzi ezt a sorsot, mindenestül magyar tragédiának.

Vátesznak, prófétának szeretik nevezni Adyt. Ő maga is «a mai magyarság, kultúrmagyarság lelkiismeretének» hitte magát. Tagadhatatlan, hogy itt küldetése volt. Történelmi jelentőséget épen az ad lírájának, hogy — mint maga mondja: — «én általam hörgött fel manapság legnyugtalanabban a magyar társadalmat kínzó nyugtalan-ság». De pozitív értelemben mégsem lehet őt vátesznak nevezni. A kor betegségeinek csak zseniális diagnózisát adta, anélkül, hogy azokból kiemelkedni, vagy a jövőre utat mutatni képes lett volna. Csak negatív értelemben — amennyiben feltárta a mult nyomorúságát, halálos betegségeit és bűneit — jelent hatalmas tanulságot az ifjúságnak Ady költészete.

Ady tragikus élet, tragikus költészet. De ebből a tragikumból hiányzott a tragikum végső, fenséges eleme, a feloldó harmónia, amely az aristotelesi félelem és részvét után a megnyugvás és felemelkedés magasabb légkörébe emel. Épen ezért s művészetének példátlanul szuggesztív ereje miatt méltán kell félteni különösen erotikus verseitől a lélekben és értelemben határozatlan ifjúságot. Mégsem mondja az ifjúságnak, hogy ne olvassa Adyt, hanem Szilinszkyvel szól: ha Ady «lápvirág» volt, gyűlölje a lápot és gyönyörködjék virágában, — de vigyázzon, a lápnak a virágból is kigőzölgő miazmája meg ne fertőzze lelkét. Olvassa, ha olvasnia kell, de szent éberséggel őrködjék, hogy meg ne fogja a költő átká («rokkanjon más is, pusztuljon más is!»), hogy kicsivé ne rokkanjon ahhoz a nagy feladathoz, amelyet a mának magyarjára rótt a Gondviselés.

Szeretet és szánalom Adynak, az embernek, de a virradatra néző magyar ifjúságnak más eszményekre van szüksége, olyanokra, akik Adyénál nem kevesebb világozottsággal látták, nem kevesebb gyötrellemmel szenvedték a magyar bűn és magyar sors tragédiáját,

de akik töretlen hittel s töretlen gerinc-cel tudtak megállni a romokon, le nem vették szemüket a felhők és sarak közt az örök Napról s tudtak fogyhatatlan erőt meríteni az örök forrásokból.

Színházi szemle.

Rosszul sikerült évadjának baklövésait a Magyar Színház Fazekas Imre *Trojkájával* akarta helyreütni. A darabban élesen ketté kell választani a tárgyat és a miliőt. A tárgy két férfi harca egy asszonyért, mely harcban, miután az egyik férfi elvérzik, az asszony nem a másiké lesz, hanem egy harmadiké. A miliő: Szakhalin szigetén, az orosz politikai deportáltak tábora a Kerenszky-forradalom idejében. Tárgy és miliő egy pillanatig sem tudnak összeforrani, az írónak csak hatásvadászat céljából volt szüksége erre a környezetre, maga a mese bármikor és bárhol is lejátszódhatnék. Vagy, helyesebben mondvá, sehol és semmikor sem játszódhatnék le. Emberei papirusfigurák, fordulatai erőszakoltak, lélekrajza hamis. Meséjét nem mondjuk el, nem annyira azért, mert a mesevezetés hibáinak zsúfoltsága feleslegesen sok időnket venné el, hanem inkább az egész mű jelentéktelensége miatt.

Azt hisszük, hogy a parádés szereposztás sem tudja a gondolkozó nézőt a darab gyarlóságai miatt kárpótolni, annyival kevésbbé nem, mert magukat a szereplőket nem érezheti művészetük megszokott magaslatán. Makay Margitnak még van egy-két finom mozdulata, de Törzs Jenő elviselhetetlenül modoros, Kiss Ferenc pedig ismét visszaesik abba a régi hibájába, hogy szerepének minden mozzanatát túldolgozza, agyonjátssza. Csontos Gyula egy ríkitő szerepben kénytelen önmagát ismételni.

A rendezés a fiatal Vaszary János munkája. A második felvonás tömegjeleneteiben sok ötletet és mélyhatású dinamikát érzünk, de a darab orosz levegőjét nagyon is vaskosan húzza alá. Ugyanaz a hiba történik itten, amit pár évvel ezelőtti Csehov előadásain a Vígszínház is elkövetett, hogy t. i. orosznál oroszabb akar lenni. Aki igazi orosz színhészeként látott igazi orosz darabot, az meglepetve tapasztalta, hogy az a bizonyos orosz mélabú és nyomott hangulat mennyivel finomabb és könnyedebb eszközök által jut érvényre, mint színpadjainknak műorosszága.